

**Κοντέσσα Βαλέραινα του Γρ. Ξενοπούλου
και άλλα στο Εθνικό**

*Κυλάει ο χρόνος σαν νερό, τρέχ' η ζωή σιμά του
και παίρνει κάθε μας χαρά στο γοργοκύλισμά του.*

*Άγνωστοι στίχοι του ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ
από το κεζό του Πρωτοχρονιά, 1889.*

Ευλαδικό γόνυ στα νεοελληνικά έργο έβλανε η παράσταση του Εθνικού με την αναβίωση του Μυστικού της Κοντέσσας Βαλέραινας (1904) του Γρηγορίου Ξενοπούλου. Πες πες το κοπέλι, ο Γ. Μεσσάλας, ίσως κάπως πιο ήρεμος πια, στερέωσε το ρυθμό με τη συγκίνηση, το ευθύγραμμο των χαρακτήρων με το ζακυνθινό άρωμα, την ευτράπελη χάρη, συχνά υπερδοσολογημένη, με το δραματικό υπόδαθρο. Σωφρόνως ξεπέρασε το μάλλον ασθενές «τέχνημα» του έργου, το οφθαλμικό γιατροσόφι που επί γενεές κληροδοτείται από πεθερά σε νόφη, και υπογράμμισε τις ψυχολογικές εκείνες πτυχές που όρισε ο Ξενόπουλος και που ανιχνεύουν το πέρασμα από έναν ανεκχώρητο ιδεαλιστικό κόσμο στην εμπορευματοποίηση και ουσιαστικά στην κατάρρευσή του.

Ευλαδικό γόνυ στο άξιο νεοελληνικό έργο, καμία αντίρρηση. Αλλά στο άξιο. Το Εθνικό φέτος παρουσίασε και τους Φοιτητές που, αν και δεν προσέχτηκαν επειδή ανέβηκαν στην παραχωρηθείσα πλην δυσεντόπιστη Δημοτική Σκηνή της Νέας Σμύρνης, απέδειξαν τις επίμονα συγκινησιογόνες αρετές και την τεχνική τους, σε σκηνοθεσία Στ. Παπαδάκη και με ιδιαίτερα ώριμους τον Θ. Κατσαφάδο και την Ματίνα Καρρά. Αναφέρω τους Φοιτητές

εμβόλιμα, αφενός επειδή είναι άδικο να μη μνημονεύσω την αδικία που τους έλαχε, αφετέρου επειδή είναι άδικο να αδικούνται άξια μνημόσυνα όπως αυτό στο δωμάτιο ευλαβικών... νεκροφανεϊών. Θέλω να πω ότι η Νέα Σκηνή επιφυλάχθηκε φέτος σε τρία άλλα νεοελληνικά έργα, για χι, ψι λόγους. Περί της κ. Ζαρφάκιστα μιλήσαμε. Αλλά τόσο ισχυρός, συμπαθής ή ταλαντούχος είναι ο κ. Κ. Ασημακόπουλος (Αστραπή στο δάσος) ώστε να εκτορθεί, μετά από τις πέντε ηπείρους, και το θέατρο του Έλληνα φορολογούμενου; Ως προς δε το γεγαρό πρεσβύτε Θ. Κωτοόπουλο (Το νησί της αγίας), για τον οποίο ειλικρινά μόχθησε ο Σπ. Ευαγγελάτος, όχι μία, πολλές τιμητικές βραδιές θα άρμοζαν σίγουρα. Όμως, ανεδάσματα έργων ουτιδανέν ή καλόπιστα αφελάν μοιάζουν εκ μέρους του Εθνικού σεν τις απειδιάλευτες αφειρώσεις ποιημάτων εκ μέρους λογοτεχνών σε τρίτους προς εξόφληση κοινωνικών υποχρεώσεων. Αυτά αντί τούττας ή ανθοδέσμης. Έτσι όμως αποδυναμώνεται η αληθινή απόδοση φόρου τιμής και χάνεται η αξιοπιστία του σεβασμού και της αγάπης μας. Κανείς δεν με πείθει ότι οι όποιοι και όποτε διοικούντες μια Κρατική Σκηνή δεν ξέρουν τι δεν είναι για ανέδασμα. Πέρα λοιπόν από οργανισμούς, βραδείσεις, πείσεις, δεσμεύσεις, συσχετισμούς, να δροιν τον τρόπο της απόκρισης αφού μπορούν και βρίσκουν τον τρόπο του ανεδάσματος.

Για να επανέλθω όμως στη μαστορική του Ξενόπουλου: αυτή η ζωντανή γλώσσα και η δέβαιη θεατρικότητα τι έχουν πίσω και γύρω τους το 1904; Τον Περσεϊάδη και τον Βερναρδάκη, τον Χουρμούζη, τον Βυζάντιο, τον Μάτεσι, το κωμειδύλλιο, τον Κόκκο, τον Κορομυλά και τον Καπετανάκη. Απ' έξω έχει τον Ίψεν, τον Νικοντέμ, τον Κουρτελίν. Ως νεοελληνική γλώσσα λοιπόν ο Ξενόπουλος ξεκινάει μόνος. Και δάζει θεμέλια, θεμέλια γερά, που θα εκθρέψουν τη θεατρική μας συνέχεια, όσο κι αν ο Φώτος Πολίτης (αφνητής του Καβάφη τον οποίο - σύμπτωση; - είχε πρώτος επίσημα ανακαλύψει ο Ξενόπουλος το 1903) ονομάζει το συγγραφέα μας τον «επίσημο κουτασιμεδλή της κοινωνίας του», «γλεντοκόπο της κουσκούσουριάς» και «πληροφοριοδότη μικροσκανδάλων». Εμπάθειες. Ή έστω υπερβολές. Ο Ξενόπουλος δέβαια και ιδίως με το Μυστικό, δεν είναι μέγας συγγραφέας. Προσπαθεί την ηρωίδα του και εκδιάζει κάπως απίθανες εξελίξεις. Το τραγικό φινάλε έρχεται περίπου εκ συμπτώσεως. Αλλά, παρά τις δεκαετίες που κύλησαν, κρατάει το δικό του «μυστικό»: να είναι βαθιά αν-

θρώπινος, πράγμα που δεν σημαίνει πως είναι και αντικειμενικά πειστικός. Λειτουργεί, όπως κάποτε σε δοκίμιό του έγραψε, ως «διασκεδαστική τέχνη». Περνάει μέσα μας ένα ιδιότυπο ρέγος, που μπορεί να προέρχεται από τη μεγέθυνση ακόμα και του ασήμαντου. Να 'ναι αυτή η γοητεία του;

Όποια και να 'ναι, η παράσταση την διέσωσε μέσα στην ξεθωριασμένη παρακμή του σθηνικού χώρου που έσπασε με ζεστασιά ο Σ. Χαριστοίδης. Τη διέσωσε, με την Α. Σινοδινού να πιστεύει βαθιά στη διαφύλαξη του «μυστακού», περνώντας σε μια πρόσμειξη ρεαλιστικής και ιδεαλιστικής ερμηνείας, η οποία δεν ενοχλήθηκε από τα συμβατά προς το ρόλο ρινίσματα στόμφου. Με την Κ. Αρσένη (υπηρέτρια) στην άγια ηθογραφική αφέλεια του τύπου. Με τον Αντ. Θεοδορακόπουλο έξοχο Ζακύνθιο κόντε Βαλέρη της εκποίησης, των μεταπτώσεων και των τύψεων. Με τον ευγενεφανή φραγκολεβαντίνο της απάτειωνίας Δ. Τσούτση. Με τη συγκινητική προσπάθεια του Γ. Φρατζεσκάκη να «φορέσει» το Ιόχρονο εγγονό. Η Μ. Τεχνιτζόγλου (νόφη) υπερπαίζει· μπέρδεψε τη βαθιά ιταμότητα του ήθους με την εξωτερική του ύφους. Ανορθογραφία εν παρησία.

Ακάματος, nulla dies sine linea ο Ξενόπουλος. Κάποτε του είχαν πει: «Έχεις έργα, δεν έχεις έργο». Απάντησε: «Έχω έργο, δεν έχω έργα».

Για ό,τι απ' τα δυο, τον οφείλουμε κι εμείς τον ασπασμό μας.